

terminologie!) behandeld: zij kregen minder loon dan andere arbeidskrachten; op hun kledingstukken moest een grote P genaaid zijn; in openbare vervoermiddelen moesten zij in aparte ruimten plaats nemen, een fiets mochten zij niet bezitten; het bezoeken van kerken, bioscopen, theaters en dergelijke was hun verboden; huwelijken mochten zij niet aangaan, ook niet met landgenoten; op sexuele omgang met Duitse vrouwen stond de doodstraf.

Niet anders was, in opzct, de behandeling die de Polen in het *Generalgouvernement* ten deel viel. Die opzct werd eind mei '40 nog eens duidelijk door de *Reichsführer-SS*, Himmler, aangegeven toen deze in een memorandum dat Hitler *'sehr gut und richtig'* vond, betoogde dat uit *'diesem ganzen Völkerbrei des Generalgouvernements von fünfzehn Millionen und die acht Millionen der Ostprovinzen'* de *'rassisch wertvollen'* na zorgvuldige schifting naar Duitsland overgeplaatst moesten worden. *'Den Begriff Juden hoffe ich'*, aldus Himmler, *'durch die Möglichkeit einer grossen Auswanderung sämtlicher Juden nach Afrika oder sonst in eine Kolonie völlig auslöschen zu sehen'*; wat dan in het vroegere Polen overbleef, zou een *'führerloses Arbeitsvolk'* zijn, waarvoor een minieme mate van scholing voldoende was:

*'Einfaches Rechnen bis höchstens 500, Schreiben des Namens, eine Lehre dass es ein göttliches Gebot ist, den Deutschen gehorsam zu sein und ehrlich, fleissig und brav zu sein. Lesen halte ich nicht für erforderlich.'*¹

Inderdaad werden in het *Generalgouvernement* alle instellingen van voortgezet en hoger onderwijs gesloten en werd er het lager onderwijs beknot. Toch kon de opzct die Hitler en Himmler aangegeven hadden, slechts voor een deel verwezenlijkt worden. Zij hadden, midden in een steeds heviger wordende oorlog, de krachten niet om het *Teufelswerk* te voltooien; ook werd de afbraak van het economisch leven in het *Generalgouvernement* door de eisen van de Duitse oorlogseconomie afgeremd; bovendien was het van meet af aan een Duits belang, er het ontstaan van epidemieën te voorkomen waarvan hun eigen strijdkrachten en ambtenaren slachtoffer konden worden; en tenslotte waren er onder die ambtenaren soms Duitsers die weigerden de normen van menselijkheid geheel uit het oog te verliezen. De bevelhebber van de Duitse strijdkrachten aan de Duits-Russische demarcatielijn, generaal Blaskowitz, protesteerde al midden november '39 in een aan Hitler gericht memorandum tegen het optreden van de links en rechts

¹ Himmlers memorandum *'Einige Gedanken über die Behandlung der Fremdvölkischen im Osten'* is met zijn notitie van 28 mei 1940 afgedrukt in de *Vjh. f. Ztg.*, V (1957), p. 194-98.